

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Biten Korkular¹

Ali Algül²

“(…) insanlar da kuyuya benzer. İçlerinde boğulabiliriz.” (s. 352).

Öz

Türk edebiyat tarihinde Ahmet Hamdi Tanpınar bilim adamı, şair; deneme, makale, roman ve hikâye yazarı olarak bilinir. *Huzur* adlı romanı 1948'de *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilir. Gerek kurgusu gerekse içeriği bakımından büyük yenilikler getiren yapıt, kronolojik zaman çizgisinden uzak olması ve barındırdığı bilinç akışı tekniği yönünden de dikkat çekmiştir. Çalışmada, *Huzur*'da huzursuzluğun sembolü olarak karşımıza çıkan korku teması ele alınacaktır. Korku romanda iki şekilde kullanılmıştır: Genel ve özel. Genel korku kavramını yaratan savaşlardır. Bu savaşların biri Mümtaz'ın çocukluk çağında tanıklık ettiği Kurtuluş Savaşı'yken diğeri ise II. Dünya Savaşı'dır. II. Dünya Savaşı'nın her an başlayacak olması romanın başından sonuna kadar görülen bir korkuya neden olur. Romanda geçen özel korku ise başta Mümtaz, Nuran ve Fatma olmak üzere roman kişilerinin benliklerinden ve özel yaşamlarından doğar. Romanın başat kahramanı olan Mümtaz, korkularıyla birlikte yaşar. Kendisinin savunmasız biri olduğunu vurgulayan Mümtaz'ın korkuları babasının ölümüyle başlar ve yaşamı boyu devam eder. Kurtuluş Savaşı yıllarında çocukluğunu yaşayan Mümtaz, savaşın insanlar üzerinde bıraktığı korkulara ve yitimlere küçük yaşlarında tanıklık eder. İlerleyen yaşlarında hasta İhsan'ın her an öleceği korkusunu yaşar. Mümtaz âşık olduğu Nuran'la en iyi olduğu zamanlarda bile onu yitirme korkusunu en derinden yaşar. Romanın önde gelen kahramanlarından Nuran da hem kızı Fatma için hem de Mümtaz için korku içindedir.

Anahtar sözcükler: Roman, Tanpınar, *Huzur*, korku, zayıflık

1 Bu makale 1-3 Şubat 2019 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen Taras Şevçenko II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Eposta: alialguller@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-3657-7111

Ending Fears In Ahmet Hamdi Tanpınar's Novel Of Peace

Abstract

Ahmet Hamdi Tanpınar is known as a scientist, poet; essay, article, novel and story writer in Turkish literature history. His novel *Peace* was published in the Cumhuriyet newspaper in 1948. The work, which brought great innovations both in terms of fiction and content, drew attention to the fact that it is far from the chronological timeline and the consciousness flow technique it contains. In this study, the theme of fear will be discussed in *Peace* as a symbol of unrest. Fear is used in the novel in two ways: general and special. Wars are the points that create the concept of general fear. One of these wars was the Liberation War, which Mumtaz witnessed in his childhood, and the other was the World War II. The possibility that the World War II could start at any moment is the leading a fear from the beginning to the end of the novel. The special fear in the novel arises from the characters in the novel and their private lives, especially Mumtaz, Nuran and Fatima. Mumtaz, the main hero of the novel, lives with his fears. Emphasizing that he is vulnerable, Mumtaz's fears begin with the death of his father and continue throughout his life. Mumtaz, who lived his childhood during the War of Independence, witnessed the fears and costs of wars on people at a young age. In their later years, he lives with the fear that the sick İhsan could die at any moment. Mumtaz lives in deeply fear of losing him even when he was in love with Nuran. Nuran, the leading hero of the novel, is in fear for both her daughter Fatma and Mumtaz.

Keywords: Novel, Tanpınar, *Peace*, fear, weakness

Giriş

Ahmet Hamdi Tanpınar, Cumhuriyet döneminde birden çok alanda yapıt veren yazarlar arasında yer alır. Öykü, roman, deneme, makale olmak üzere düzyazının geniş bir alanında ses getiren eserler yazar. *Mahur Beste*¹ adlı yapıtıyla ilk romanını yazan Tanpınar, sırasıyla *Huzur*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, *Sahnenin Dışındaki* adlı romanlarını kaleme alır. *Aydaki Kadın* adıyla yarım kalan bir romanı da bulunmaktadır. Tanpınar'ın romanlarında "(...) yaşamı, eski ve değişimin doğal sürecine girmiş olan İstanbul; insanları İstanbullular temsil eder."² Bu nedenle Tanpınar için bir İstanbul romancısı denilebilir. Romanlarında mekân olarak seçilen İstanbul, sokaklarında konuşulan Türkçesi, boğazı ve tarihiyle gözüktür. Tanpınar yapıtlarında kahramanları üzerinden Tanzimat'tan 1940'ların sonuna kadar yaşananları irdeler. Bunları ele alırken de "(...) batılılaşma sorunlarını deşmek isteyen bir düşün adamı olarak (...) "³ karşımıza çıkar. Bu nedenle Tanpınar, "(...) meseleleri olan bir romancıdır (...) "⁴ Kendi tezli roman yazmak istemese de temalaştırdığı konular, onun bir iletiyle de meşgul olduğunu ister istemez ortaya çıkarır.

Bu çalışmanın asıl kaynağı olan *Huzur*, 1949'da yayımlanır. Tanpınar'ın Doğu-Batı sanatı üzerinde de genişçe durduğu yapıtın özeti şöyledir: *Huzur* başkışilerinin-

den olan Mümtaz, Nuran, Suat ve İhsan'ın etrafında şekillenir. Bu kahramanlar içinde de Mümtaz merkez durumundadır. Çocukluğunda yaşadığı bazı olayların etkisiyle karakteri gelişen Mümtaz, babasını erken yaşlarında yitirince amcasının oğlu İhsan'ın yanına yerleşir. İhsan'ın da tarih öğretmenliği yaptığı Galatasaray Lisesi'ni bitirir. Romanda edebiyat bölümünde bir asistan olarak okurun karşısına çıkarılır. Şeyh Galip üzerine çalışma yapmaktadır. Mümtaz kocasından ayrı yaşayan Nuran'a âşık olur; fakat gerek çocukluğundan gelen korkuları, gerek İhsan'ın hastalığı ve başka nedenlerden ötürü mutlu olamaz. Romanda gel gitler yaşayan kişilerden biri olarak gösterilen Nuran, bir taraftan kızı için kaygılanırken öbür taraftan da kendisine âşık olan Suat'ın ne yapabileceğini bilememenin verdiği sıkıntılarla yaşar. *Huzur*'da öne çıkan kahramanların başında olan Suat, intihar ederek romanın gidişini değiştirir. Mümtaz'la Nuran'ın evlilikleri onun yaşamına son vermesi nedeniyle gerçekleşemez. Korkular üzerine kurulan *Huzur*, kahramanların yarım kalmış hevesleri ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla biter. Kısacası *Huzur*'da evrensel anlamda savaşın vermiş olduğu korkuyla zayıf, güçsüz çaresiz düşen; yerel anlamda da Tanzimat'tan bu yana ortaya çıkan kültürel değişim sonucunda şaşkınlık yaşayan, Doğulu mu Batılı mı olduğunu anlamaya çalışan ve bunun da ezikliğini duyan Mümtaz'ın ve diğer kahramanların öyküsü anlatılır.

Huzur'da kahramanları en çok meşgul eden korkularıdır. Tanpınar da roman içerisinde “Düşünce vardır, küçük hesaplar vardır ve korku vardır. Bilhassa korku vardır. İnsanoğlu korkan mahlûktur. Hangi büyük mucize bizi bu korkudan kurtarabilir?”⁵ vurgusunu yaparak korkunun yaşamın bir parçası olduğunu belirtir. Araştırmacı İnci Enginün'le Zeynep Kerman'ın birlikte yazdıkları *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Baş Başa* adlı yapıtta korkunun Tanpınar'ın yaşamının bir parçası olduğu vurgulanır. “İhtiyarlık çöktü. Baudelaire'in, Nerval'in, Mallerme'in yaşlarını geçtikten sonra, şimdi Flaubert'in yaşını da geçtim. Mühim bir şey! Hala kendimi genç ve işe yeni başlamış sayıyorum. İçimde acayip korkular var. Kendim için ve herkes için korkuyorum. Eserim için korkuyorum.”⁶ Burada olduğu gibi gerçek yaşamında yapıtının yarım kalmasından korkan Tanpınar'ın yarattığı bir kahraman olan Mümtaz'ın da Şeyh Galip üzerine yazacağı kitap yarım kalır.⁷ Tanpınar'ın öğrencilerinden Mehmet Kaplan, “Eserinde ortaya koyduğu bütün ıztırapları, zevkleri, ümitleri, aşkları, hayalleri ve özleyişleri bizzat yaşamıştır”⁸ dedikten sonra sözlerine *Huzur*'da “(...) Mümtaz'ın amcasının oğlu olarak gösterilen, fikirlerinin kuvvetle tesiri altında kaldığı İhsan, dünya görüşü, rind mizacı ve daha birçok cephesi ile Tanpınar'ın çok yakından tanıdığı Yahya Kemal'dir”⁹ vurgusunu yaparak yapıtın otobiyografik özellikte olduğunu vurgular. Hem İnci Enginün'le Zeynep Kerman'ın Tanpınar'ın gerçek yaşamından verdikleri örnekler hem de Kaplan'ın açıklamalarına birlikte bakınca *Huzur*'un otobiyografik bir roman olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁰ *Huzur*'un otobiyografik özellikler taşıması yapıtın modernist olmasına engel değildir. Çünkü, *Huzur*, roman türünün gelişiminde ikinci aşama olan modernist romanın Türk edebiyatındaki başarılı ilk örneklerindedir. Barındırmış olduğu bilinç akışı tekniğiyle; zamanının çizgisellikten uzak olmasıyla; rüya, alkol, cinsellik, yabancılaşma gibi unsurların dışında *Huzur*, “ele aldığı problemler, başkarakter olarak seçilen Mümtaz'ın işleniş, sanatçının kendisi ve çevresiyle olan benzerlikleri nedeniyle romanımız için bir sıçrama tahtası (...)”¹¹ olmuştur.

1. Huzur'da Biten Korkular

Korku ve kaygı insanların atalarından miras olarak aldığı unsurların başında gelmektedir. İnsanlığın tarihsel gelişimi içerisinde bilgi birikiminin artmasıyla birlikte korku yaratan unsurların da değiştiği görülmektedir. Karanlık çağlarda insanlar için gökyüzünde meydana gelen neredeyse bütün olaylar, korku nedeni olurken günümüzde ise atom bombası, nükleer silahlar ya da teknolojinin kendisi bir korku kaynağına dönüşmüş durumdadır. Bunlara ek olarak belirsizlik, iç çelişki, olumsuz sonuç beklemek, alınan bir desteğin yitirilmesi de korku, kaygı nedeni- dir.¹² Hep var olan korku, bireysel olabildiği gibi toplumsal da olabilmektedir. *Huzur*'da korku hem bireysel olarak hem de insanlığın tarih boyunca yaşadığı ortak davranışlarından biri olarak yer almaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*'da korkuyu aşk, kültür, savaş, uygarlık gibi ele aldığı konulara göre daha ayrıntılı ve yaygın olarak temalaştırmıştır. Yazar romanını korkuyu anlatmak için yazmış gibidir. Çünkü her şeyi korku belirler. Korku, savaş korkusu olabileceği gibi yerine göre bir ses, bir kişi, dar bir yol, kuyu, mektup ya da bitmeyecek bir kitap da olabilir. Bu kapsamlılığı nedeniyle korku diğer temaların olup olmamasında da belirleyicidir. Çalışmada *Huzur*'daki bireysel korkular açıklanırken ağırlıklı olarak Sigmund Freud'un görüşlerinden ortak bilinçdışında yer alan korkular açıklanırken de Carl Gustav Jung'un görüşlerinden yararlanılmıştır.

1.1. Mümtaz'ın Korkuları

Huzur'da biten korkuların başında Mümtaz'ın korkuları gelir. Ben korumasız biriyim diyen Mümtaz, birden çok korkuyla iç içe yaşar. Bu korkuları arasında Nuran'ı kaybetme, İhsan'ın öleceği korkusu, Suat'ın her an bir problem çıkaracağı korkusu başta gelir. Mümtaz bunların dışında yaşadığı çevreden, tren sesinden, sürekli geçtiği yoldan ya da Nuran'a gelen mektuplardan bile korkar. Onun yaşamış olduğu bu korkuların temeli çocukluk çağlarına dayanır. Mümtaz babası öldürüldükten sonra annesiyle Antalya'ya gitmek için yola çıkar. Onları götüren at arabası yolda bir handa durur. Gece kaldıkları hana gelen genç bir kız, diğer insanlar uyuduktan sonra Mümtaz'ı kucağına alır. Ona sarılır. "(...) onun kolları arasında, onun göğsü göğsünde ve saçları yüzünü örtmüş yahut alnı nefesiyle buğulu uyandı. Genç kız ikide bir teheyyütle uyanıyordu. O zaman kesik, adeta insan dışı hıçkırıklarla inliyordu."¹³ Genç kızla yaşadığı bu olay Mümtaz'ı sarsar:

"Sanki kendi başına işleyen bu ten iştihasının, bu sıcak sokuluşun ve onların boşluğunu tam zıddıyla dolduran iniltilerin hiç tatmadığı cinsten bir büyüü vardı. Onun için bir türlü bu kucaklayıştan kendisini kurtaramıyor, ılık ve kokulu bir suda uyumuş yorgun bir insanın hem boğulmaktan korkan, hem de uykunun uyusukluğundan kendisini bir türlü kurtaramayan o garip ve ikizli haliyle onlara kendisini terk ediveriyordu. Bu, o zamana kadar tatmadığı bir duyguydu. O zamana kadar muayyen duyguların ötesine geçmeyen vücudu, sanki yepyeni bir dünyaya açılmıştı; bir nevi sarhoşluk içinde vücudunun hiç bilmediği ve tanımadığı noktalarına, sade lezzet anları taşınıp duruyordu."¹⁴

Hayatı yeni tanımaya başlayan Mümtaz, bu olayı anlamaya çalışır. Genç kızla yaşadığı cinsel deneyim Mümtaz'da önce suçluluk duygusuna sonra da korkuya

neden olur: “(...) babasının ölümüyle yeni baştan ve çözülmez bir şekilde birleşti. İçinde büyük bir günah işlemiş duygusu vardı;(...)”¹⁵ Bu suçluluk duygusu da babasının ölümünden kendisini sorumlu tutmaya kadar gider: “Belki de o anda sormuş olsalar, babamın ölümüne ben sebep oldum, derdi.”¹⁶ Bu içine düştüğü nevrozlu durum, “(...) Mümtaz’da senelerce devam edecek, her adım atışında ayağına takılacaktır. (...) Rüyalarının bir tarafını dolduran hayaller, o garip tereddütleri, korkuları, hayatının zenginliğini ve ıstırabını yapan bir yığın ruh hali hep bu ikiz tesadüfe bağlıdır.”¹⁷ Mümtaz’daki korkunun çocukluk yıllarında ona yerleştiği romanın başka sayfalarında da yinelenir.¹⁸ İhsan Mümtaz’daki korkuyu yok etmek için çalışır, “(...) daha o çocukken içine çöreklenen bu yılanı, kökü kalbinde ağacı ondan sökebilmek için çok uğraşmıştı.”¹⁹ Bu çabalar işe yaramaz. Çünkü Mümtaz’daki nevroz başkalarının yardımıyla yok edilecek bir hastalık değildir. “Erken bunama (dementia praecox) başlığı altında toplanan olgularda rastlandığı gibi, nevroz, başkasının yardımından uzaklaşıyorsa, bu olgular bizim için, tedavi edilemez niteliktedir.”²⁰ Mümtaz’ın durumu da Freud’un vurguladığı gibi tedavi edilemez özellik taşır. Yaşamını nevroza dayalı korku yönlendirir: “Onun için benliğini, o sular altında uyuyan, fakat her şeyi idare eden kesif tabakayı biraz da bu korku yapardı.”²¹ Freud’a göre ileri yaşlarda yaşanan sorunların temelinde çocukluk yıllarındaki olaylar belirleyici olur. Bu durum aynı zamanda psikanevrotik hastalıklardandır.²² Mümtaz’ın nevrozlu yapısı tüm yaşamını etkiler. Bu etkilerin en yoğununu da Nuran’la olan ilişkisinde ortaya çıkar. Hiç yoktan korkulara kapılır. Beklenmedik bir anda Nuran’ın kendisinden bıktığını düşünen Mümtaz’ın kuruntusu zamanla büyür ve Nuran’ı yitirme korkusu içine yerleşince “Çocukluğundan tanıdığı, o acayip yalnızlık ve talih böylece bir hiç yüzünden canlandı.”²³ Bu canlanma roman boyunca sürekli tekrar eder. Aklından Nuran’ı yitirme kaygısı, korkusu çıkmaz. Öyle ki yaşadığı mutluluk bile korkuya neden olur: “Mümtaz, saadetini kendi gibi bir faniye çok bulur, delice ihtimallerden korkardı.”²⁴ Bu olasılıklar arasında; “(...) mesela büyük deniz ejderlerinin çektiği arabasında, etrafa köpük saçarak gelen bir deniz tanrısının, Nuran’ı elinden alıp (...) Anderson’un masallarından aldığımız o deniz altı saraylarından birine götürebileceğine pekâlâ inanabilirdi.”²⁵ Nuran’a; Fahir, Suat mektup gönderirler. Bu mektuplar Mümtaz’da korkuya neden olur. Özellikle Suat’ın mektubu onu daha çok korkutur: “Mektup ancak o cins hastalarda görülen sabırsızlık, bedbinlik ve şikâyetle dolu idi. Onun için bu mektuptan daha fazla korkmuştu.”²⁷ Mektuplar Mümtaz’da ikinci bir korkuya daha neden olur: “O da, Nuran’ın etrafına karşı bu kadar müdafaasız oluşuydu.”²⁸ Nuran’la birlikte olduğu zamanlarda hayaller, düşler içinde yaşayan Mümtaz’da Nuran’ı yitirme korkularından biri de geçmişte mutluken şimdi sıkıntı çeken insanların yaşamıdır. “Hapishanelere bakın, (...) gazete koleksiyonlarını karıştırın, daima bir gün kendi saadet yükünü taşımaktan bıktığı için bir tarafa atılmış biçareleri görürsünüz.”²⁹ Bu örnekte gösteriyor ki, Mümtaz attığı her adımda Nuran’ı yitirme kaygısı yaşamaktadır. Beraber oldukları bir yaz günü Nuran: “Bu yaz, bizindir Mümtaz, her deliliği yaparızdemişti.”³⁰ Bu söz de Mümtaz’ın kafasında “Nuran’ı kaybetmek korkusu ile bin bir kılığa girmişti.”³¹ Çünkü Mümtaz o yaz bittikten sonra onu göremeyeceğini düşünür ve Nuran’ın tümcesi onda korku nedeni olur. Nuran’ın sessiz kalması bile Mümtaz’da korku, kuşku yaratır: “(...) o da mesut muydu? İstiyor muydu?

Yoksa sadece tahammül mü ediyordu? Bu korku, bu şüphe, Mümtaz'ı bedbaht etti. Niçin konuşmuyordu?"³² Mümtaz, Nuran'la buluşacağı zaman kendisini uzaktan selamlamasından bile korkar.³³ Mümtaz için Nuran'la bir daha buluşamamak bile bir korku nedenidir: "Mümtaz bir daha buluşup buluşmayacaklarını sormadığına pişmandı. İçinde onu bir daha görmemek ihtimalinin verdiği korku vardı."³⁴ Mümtaz'daki Nuran'ı yitirme korkusu ney dinlerken de ortaya çıkar. Birlikte otururken "Mümtaz hiç duymadığı cinsten bir kendinden geçişle bu güneşe ve etrafa bakıyordu. İki adım ötesinde oturan Nuran'ı ebediyen kaybedecekmiş gibi korkuyordu;"³⁵ Bazen korkuyu Mümtaz ve Nuran aynı anda yaşarlar: "-Hiçbir şeyden yahut sen neden korkuyorsan, ben de ondan korkuyorum. Emirgan'a geldikleri günden beri bu korku içlerindeydi."³⁶ Burada da görüldüğü gibi korku her ikisinin de hayatlarının bir parçasıdır. Çünkü çocukluk yıllarından gelen korkularının yanında güvende de hissetmezler kendilerini. "Belirli bir ortam içinde kendisini güven altında ve huzurlu hisseden bireyde korku, ya da kaygı olmaz."³⁷ Onların ortamı güven verici değildir. Romanın sonunda da korkuları ete kemiğe bürünerek gerçeğe dönüşür. Böylece korkularının boşuna olmadığı da ortaya çıkar.³⁸

Mümtaz, Nuran'dan kaynaklanan korkuların dışında başka korkular da yaşar. Bu korkulara neden olanların başında ise İhsan, Suat ve İclal gelir. Mümtaz'ı büyüten İhsan'ın hastalığı onda korkuya neden olur: "(...) ölümden başka türlü ölmeğe hazır bu vücut, yaklaştığı her şeyi adeta nefesinde yumuşak bir maden gibi eriten bu nefes, bu acayip ve gergin yüz onu korkutuyor,(...)"³⁹ Mümtaz, İhsan'a bir şey olmasından korkar: "Evden uzaklaştığı andan beri vehimleri artmıştı. Her an, biraz daha gecikirse felaketin sakınılmaz hale geleceğinden korkuyordu."⁴⁰ Bu alıntılarda da görüldüğü gibi İhsan'ın hastalığının doğurduğu korku, Mümtaz'ı derinden etkiler.

Mümtaz için Nuran yüzünden karşı karşıya geldikleri Suat da korku nedenidir. Çünkü Suat evli olduğu halde Nuran'a mektup yazar. Onun etrafında dolaşır: "Mümtaz tembel tembel kapıya doğru yürüdü. Fakat Suat'ın düşüncesi kafasından çıkmadı. -Niçin Nuran'ın bu kadar peşinde? (...) Ve onun için korkuyordu."⁴¹ Yapıtta vurgulanan Suat'ın bu ısrarı bazen ikisinde de aynı anda korkuya neden olur: "Mümtaz Nuran'la bu anda göz göze gelmemek için başını yana çevirdi. Hakikatte istemeden, belki onun telkinleriyle belki içlerindeki korku yüzünden,(...)"⁴² Mümtaz zaman zaman Suat'la karşılaşmaktan, onu görmekten bile korkar: "Kaçmak, bir yerlere gizlenmek istiyordu. Kapının önünde kendi kendine: -Bir, iki, üç... bir, iki, üç...- diye saydı. Suat'ı görmekten korkuyordu."⁴³ Suat'ın elini tutmak bile Mümtaz'ı korkutur: "Elinin bu iri, kemikli ve ter içinde avuçların mengenesinden kurtulduğuna memnundu. Nedense bu acayip gecede kendi elini onun avuçları içinde görmek Mümtaz'ı korkutmuştu."⁴⁴ Tanpınar bu korkunun nedenini de açıklar: "Bu yapışkan cendere ona adeta ruhuna kadar giden bir tasarrufun vehmini vermişti; belki gözlerini ondan kaçırması da bu yüzdendi."⁴⁵ Kendi yaşamını bitiren Suat, yapıtın son sayfalarında Mümtaz'ın kafasında canlanır. Mümtaz onu somut bir varlık olarak algılar ve karşılıklı bir konuşma başlar. Mümtaz önce ondan korkmadığını söyler; "-Niçin korkayım? Artık hiçbir şeyden korkmuyorum. Fakat ellerini ona doğru uzatmaktan çekindim; -ne olur ne olmaz!- der gibi cebine soktu."⁴⁶ Mümtaz'ın korktuğunu Suat, "Korkacağımı biliyordum..."⁴⁷ diyerek açığa

vurur. Zaten konuşmanın ilerleyen bölümünde Mümtaz “Demin sana yalan söyledim. Senden korkuyorum”⁴⁸ sözleriyle korktuğunu kabul eder.

Mümtaz boş durduğu zamanlarda bile bir korku duygusu yaşar: “Bazen de evi sarsan, camlardan temellere kadar her şeyi çıldırtan bir korku olur ve Mümtaz, melekelerinin azami hadde varmış çılgınlığı içinde her şeyden adeta korkarak yaşardı.”⁴⁹ Ses de Mümtaz’da korkuya neden olur. Tren sesleri, şimendifer sesleri onu korkutur. İhsan’ın hastalığının verdiği üzüntünün egemen olduğu zamanlarda “(...) tren düdüklelerinin büsbütün başka korkularla kanattığı uykusundan, (...)”⁵⁰ Mümtaz şimendifer sesini kendine tehdit olarak algılar. “Kaç gündür hadiseler üzerinde düşünüyordu. Geceleri birdenbire artan şimendifer düdüklelerinin sesi onun için kâfi bir tehditti.”⁵¹ İnsan uykudayken huzurludur. Öte taraftan gece de sakinliğiyle insana huzur verir. Mümtaz’ı korkutan bu tren sesleri ise uykuda ve geceleri ortaya çıkar. Bu sesleri çıkaran trenin sanayileşme ve kentleşme sonrasında ortaya çıkan makina olduğunu düşünecek olursak teknolojinin insanı sadece kontrolü altına almadığını aynı zamanda da huzursuz ettiği de ortaya çıkar. Zaten modernist romanda da teknoloji karşısında yaşadığı çağa, çevreye yabancılaşan, bunların sonuncunda da zayıf duruma düşen insan ele alınmaktadır.⁵²

Mümtaz’ın diğer korkularını özetleyecek olursak, o sürekli kullandığı yoldan korkar: “Küçük yol, meydanın ve etrafın her yaz kendiliğinden peydahlandığı bütün korkuların dar koridoru idi.”⁵³ Mümtaz’da yolun yarattığı korku başka sayfalarda da yinelenir.⁵⁴ Mümtaz büyük işlerden korkar: “-Büyük işe, hayır... Fakat bir işim olduğunu biliyorsunuz. Bunu yapıyorum, o kadar. Büyükten korkuyordu.”⁵⁵ Nedeni ise “O tehlikeli bir şeydi. Çünkü çok defa hayatın dışına çıkmakla oluyordu. Yahut insan serbest düşünceyi kaybediyor, hadiselerin oyuncağı oluyordu.”⁵⁶ Mümtaz yazgıdan da korkar: “(...) belki en mühimi, talihten en çok korkan, düşüncesini gizlemeğe en fazla çalışanı;”⁵⁷ Mümtaz’ın yaşadığı korkulardan biri de babası gibi öleceği korkusudur. Nuran’la bir konuşmasında “Babam gibi olacağım korkusu. Nihayet, ne yapsam bir türlü ölümden kurtulamayacağım.”⁵⁸ diyerek bu korkuyu açığa vurur. Sonra ölümü kabullendiğini, “Hiç olmazsa beni bir uçta, bir kutup yolculuğunda bulsun. Yahut toplu bir halde enternasyonal söylerken yahut, kaz ayağı adım atarken...”⁵⁹ sözleriyle kabullenirken öbür taraftan da ölüm korkusuna teslim olduğunu da vurgular. Mümtaz ayrıca kadın roman kişilerinden İclal’in gevezeliğinden⁶⁰, kadınların elbiselerinin kirlenmesinden⁶¹, bir tanıdıkla karşılaşmaktan⁶² da korkar.

1.2. Nuran’ın Korkuları

Romanın Mümtaz’dan sonra gelen kahramanı durumunda olan Nuran’ın fobik düzeydeki korku anlayışı da aileden, çocukluk döneminden gelir. Küçük yaşlarında annesi “-Kadın her şeyden evvel kendisini gizlemeği bilmelidir; yavrum! – Nuran’ın ilk duyduğu anne nasihati buydu.”⁶³ Annesinin etkisiyle Nuran “(...) korku içinde büyümüştü.”⁶⁴ Bu baskının dışında büyük annesi ve diğerlerini ihtirasları yüzünden Nuran’ın ailesi sorunlar da yaşar. Ailesi içinde Nuran, sürekli yanlışlar yapan büyük anneye benzetilir. Nuran bu nedenle dikkatli yaşar: “(...) onun için büyük annemi çok düşündüm. Belki de bu yüzden hislerimden ziyade aklımla yaşamak istedim.”⁶⁵ İlerleyen yaşlarında Nuran’ın yaşamaktan korktuğu bazı şeyler

başına gelir. “Sevebileceği o kadar genç arkadaşı arasında hiçbir suretle sevmeyeceğini bildiği, yalnız iyi arkadaş olacaklarını sandığı Fahir’le evlenmişti.”⁶⁶ Görüldüğü gibi erkeklere karşı önyargıyla yetiştirilen Nuran, sevmediği insanla evlenir. Kızının kendisi gibi problemlili hayat yaşamasından korkar. Dikkatli davranır; fakat sakındığı korkuları yaşar. Bunlardan birini de Nuran, “Çocuğum yine bedbaht oldu”⁶⁷ diyerek somutlaştırır. Kızıyla ilgili korkularının gerçeğe dönüşmesi onu derinden yaralar. Fatma’nın psikolojik durumu da Nuran’ı korkutur. Bir yemek sırasında Adile Hanım’ın sözleri karşısında Fatma’nın ağlayacak olmasından korkar: “Fatma’nın kaşları, kendisine acıdiklarını fark ettikçe, iyiden iyiye çatılıyor, Nuran gelecek sağanağın korkusu ile şaşkın - yapmayın!..- der gibi bakıyordu.”⁶⁸ Görüldüğü gibi Fatma annesinin duygularını hissediyor. Çünkü büyüklerin “(...) sinirliliği, korkuları, reddedişleri (...)”⁶⁹ yakın ilişkiden ötürü çocuğa geçer. Nuran’ın kızından sonra yaşadığı ikinci korku ise Mümtaz’dan doğar. Onunla birlikte gözükme Nuran’ı korkutur. Nuran, “-Beni onunla beraber görenler, kim bilir ne derler? Benden küçük olduğu o kadar belli ki... Onun için Fahir’den ayrıldığımı zannedecekler”⁷⁰ diyerek sevdiği adamla olmaktan, onun kendisinden küçük olmasından korkar. Nuran, Mümtaz’ı aşırı sevmesinden ötürü de korku yaşar. “(...) sevgilisine olan hayranlığına, ömrünü bir yıldız kasırgası yapan o tapınma hissine bir nevi korku karışmıştı.”⁷¹ Nuran’ın yaşadığı korkular gelecekle ilgili planlarında da sorun yaratır. Mümtaz gizli evlenmek ister. Böylece Nuran’ın kızı da annesi de oldubittiye evet diyeceklerdir; fakat Nuran buna hayır der. Çünkü sorun çıkarabilecek biri olan annesinden korkar: “-Hele habersiz... Dünyada olmaz, o gün ölür, diyordu. Evde kendisine sorulmadan bir sandalyenin yerinden kalkmasına razı değil, yüreğine iner.”⁷² Gelecek tepkinin verdiği korku ve Fatma’nın ne yapacağına belirsizliği nedeniyle Nuran gizli evliliği kabullenemez.

Yapıtta intihar eden ve Nuran’a aşk mektupları yazan Suat da Nuran’da korkuya neden olur. Nuran Suat’la aynı ortamda bulunmak istemez; fakat aynı ortamda olmaktan da kurtulamadığı zamanlar olur. Böyle bir zamanda yemek sırasında Nuran Suat’tan korkar: “Korkuyla Suat’ın tekrar ve bir yudumda boşalttığı kadehine baktı.”⁷³ Mümtaz’a Suat’la konuşmak zorunda kalmaktan korktuğunu söyler: “Her an, vaziyet üzerinde konuşmağa mecbur olmaktan korkuyordum.”⁷⁴ Nuran’daki bu sakınma, çekinme ondaki korkunun fobik düzeyde olduğunu da kanıtlar. Çünkü bu durum Christophe Andre’nin *Korkunun Psikolojisi* adlı kitabında vurgulanan fobik korkudur: “(...)yoğun ve çoğu zaman denetlenemeyen bir korku, fobi oluşturan objelerden ya da durumlardan mümkün olduğunca sakınma, karşı karşıya gelmek kaçınılmaz olduğunda – çoğu zaman tercih durumu söz konusu değildir- yaşanan çok büyük sıkıntı, (...)”⁷⁵ Burada sayılan özellikler de Nuran’ın yaşamında görülmektedir.

Evlenecekleri gün Suat korkusu doruk noktasına çıkar. Nuran evin anahtarını kaybetmiştir. Anahtarı “Suat’ın bulmuş olmasından korkuyorum”⁷⁶ diyerek Mümtaz’a iç dünyasını açıklar. Zaten evlenecekleri sıralarda romanın 336. sayfasında “Hakikatte genç kadın, son günlerde garip bir korkuya düşmüştü” denilerek içinde bulunduğu yoğun korkulara dikkat çekilir. Evlenme dairesine gitmeden önce Beylerbeyi’ne uğrarlar:

“Beylerbeyi’nin önünde Nuran birdenbire Mümtaz’ın elini tuttu:

-Ben korkuyorum... dedi.

-Ama neden, anlamıyorum. Daha bir saat evvel Bursa ile konuştuk. Hepsi iyiler, her şey yolunda.

-Hayır, onları düşünmüyorum. Başka şeyden korkuyorum. Bu gece rüyada Suat’ı gördüm.”⁷⁷

Bu konuşmadan biraz sonra eve girerler. Karşılarında intihar etmiş Suat’ı görürler. Bu tablo Nuran’ın korkularının boşuna olmadığını gösterir.

Nuran aynalardan da korkar. Ayna imgesi modernist romanın özelliklerinden de biridir. Nuran bu korkusunu, “Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeğe hevesim yok. Hiçbir ümitsizlik içinde değilim ve bu aynalar beni korkutuyor”⁷⁸ sözleriyle açıklar. Nuran’ın korkuları için şunlar söylenebilir: Korkuyu beklersen korkarsın: “Bir şeyden korkmak, biraz da onun geleceğini beklemektir. Nuran belki de içindeki korku ile bu mirasın kendisinde uyanmasını hazırlamıştı”⁷⁹ diyen Tanpınar, başkilerinden biri olan Nuran’ın korkularını tek tek yaşadığını bu sözlerle belirtmiş de olur. Fobik korku bireyin yaşamını yönlendirir “(...) korku, elverişsiz bir durumu tetikler. Fobiler hayatı tehlikeye atmazlar ama yaşam kalitesini yok edebilirler.”⁸⁰ Bu alıntıda geçen ifadeler de Nuran’ın yaşamında görülür.

1.3. Savaş Korkusu

Romanda savaş korkusu Kurtuluş Savaşı’ndan ve II. Dünya Savaşı’ndan kaynaklanır. Korkuya neden olan bu savaşlar kişilerin bilinçaltlarından değil, dışarıdan gelen korkulardır. C. G. Jung bilinçaltını bireysel bilinçaltı ve kollektif bilinçaltı olarak ikiye ayırır. Bireysel bilinçaltı insanların kendilerine ait psikolojik özelliklerinin doğurduğu alt benlikleriyken kollektif bilinçaltı ise ilk insanlardan günümüze kadar gelen korku, savaş, tehlike, hayatta kalma mücadelesi, ölüm ve aşk gibi her yerde ve her zaman görülebilen ulusların, insanoğlunun ortak alt benlikleridir. Örneğin, yılandan veya karanlıktan korkma eğilimleri, atalarımızın kuşaklar boyu yaşantıları sonucu bize aktarılmış ve beyin dokumuza işlenmiştir.⁸¹ Romanda geçen savaşların verdiği korkular bu örnekte olduğu gibi ortak alt benliklerin bir sonucudur.

Savaşların doğurduğu korkuları *Huzur*’a yansıtan Tanpınar, Kurtuluş Savaşı yıllarını yapıtında fazla geliştirmezken daha çok II. Dünya Savaşı’nın doğurduğu korkuları konu edinmeyi yeğlemiştir. Milli Mücadele’yle ilgili olarak eserde Mümtaz’ın ilk gençlik yıllarında, babasını yitirdikten sonra, taşındıkları yerdeki savaş atmosferini ele alınır: “S...’de hayatlarının bir tarafını yakan humma burada da vardı. Her gün şehir yeni bir havadisle çalkalanıyor, bugün yukarılarda büyük bir isyandan korku ile bahsediliyor, ertesi gün, akşamüstü unutulacak bir zaferin müjdesi sokakları neşe ile dolduruyordu.”⁸² Kurtuluş Savaşı ilerleyen sayfalarda yerini II. Dünya Savaşı’na bırakır. Romanın henüz 19 ve 20. sayfalarında Mümtaz’la İhsan’ın konuşmalarında ortaya çıkar: “-Daha gazeteleri okumadım. Zannetmem ki korkulacak bir şey olsun... dedi. Hakikatte harbin patlamak üzere olduğuna emindi.”⁸³ Albert Sorel’den yapılan “-Dünya gömlek değiştireceği zaman hadiseler sakınılmaz olur”⁸⁴ sözüyle zamanı geldiğinde savaşın kaçınılmaz olduğu vur-

gulanır. Tanpınar, II. Dünya Savaşı'nın insanlık tarihindeki yerini "İşte senelerdir, konuşmuşlardı. Herkes, her yerde, her fırsatla, senelerdir bunu konuşmuştu. Her türlü fikir söylenmiş, her ihtimal yoklanmıştı. Şimdi bütün insanlık en korkunç realite ile karşı karşıyaydı"⁸⁵ diye açıklar; fakat benzer korku Birinci Dünya Savaşı'ndan önce de yaşanmıştır: "Geçen harp de kazaen çıkmadı. (...) yine bütün dünyayı gafil avlamıştı. Herkes birbirinden korkuyor, herkes birbirine karşı az çok silahlanıyordu."⁸⁶ Bu alıntılar her iki dünya savaşı öncesinde de insanlığın ortak korkular yaşadığını gösterir. Suat'la yaptığı konuşmada çıkacak bir savaşın korkunçluğu üzerinde duran İhsan, "İnsanlıktan ümit kesilir mi? Yalnız harpten iyi şey ummuyorum"⁸⁷ dedikten sonra "Medeniyetin yıkımı olacaktır. Harp Avrupa'nın, belki dünyanın mutlak felaketi olacaktır"⁸⁸ diye devam eder. Sözlerini "İnsanlıktan ümit kesmedim, fakat insana güvenmiyorum"⁸⁹ vurgusuyla bitirerek insanogluna güvenmediğini belli eder. Yapıtın sondan ikinci sayfasında "Harp başlamış..."⁹⁰ ifadesi kullanılarak II. Dünya Savaşı korkusunun gerçeğe döndüğü belirtilir.

1.4. Diğer Korkular

Huzur'da yukarıda açıklanan korkuların dışında başka korkular da söz konusudur. Tanpınar hayvanların bile korkusuna yer verir. Hatta, korku İhsan'ın kafasından geçirdiği şiirde bile yer alır. Şair olsaydım diyen İhsan, kitabının özelliklerini sayarken korkuyu da ekler: "İki ayağı üstüne kalkan ilk ceddimizden bugüne kadar insanlığın macerasını anlatırdım. İlk düşünceler, ilk korkular, ilk sevgi, (...) "⁹¹ Yapıtta İhsan'ın yaydığı korkular da önemli yer tutar. Bunlardan birincisi on birinci sayfada görülür. Hastalığının ilerlemesi ev halkını korkuya boğar: "İhsan iki gün kadar ateşten, halsizlikten, arka ağrılarından şikâyet etmiş, sonra birdenbire zatürree fevkaladelik halini ilan etmiş, evin içinde korkudan, telaştan, üzüntüden, bir türlü ağızlarından düşmeyen ve bakışlardan eksilmeyen temennilerden saltanatını, o yıkım psikolojisini kurmuştu."⁹² İhsan'ın durumu geceleri daha da korkutucu olur: "Yalnız, geceden korkuyorum. Tek günler daima mühim imiş."⁹³ Macide, Mümtaz'dan doktor çağırmasını ister. Çünkü korkmaktadır: "-Bir doktor getirsek Mümtaz. Ben korkuyorum. Mümtaz bu gecenin sayılı gecelerden biri olduğunu biliyordu. Fakat krizin bu kadar kuvvetli olacağını tahmin etmemişti."⁹⁴ İhsan merkezli korku II. Dünya Savaşı korkusu gibi romanın başından sonuna kadar aralıklarla kendini gösterir.

Suat'ın korku algısı da eserde yerini bulur. Hırsızlar, katiller bana içlerini açıyorlar diyen Suat, kendi korkusu yerine onların korkularını yaşar: "(...) fark etmeden içime yerleşiyorlar, elimi, kolumu, düşüncemi zapt ediyorlar, korkuları, vehimleri, benim korkularım, vehimlerim oluyor, geceleyin onların rüyasını görüyorum."⁹⁵ Romanda korkudan çekinmeyen tek kahraman olarak karşımıza çıkan Suat, intihar eder. Suat'ın intiharı makalenin konusuyla dolaylı şekilde ilgili olduğu için açıklaması dipnotta yapılmıştır.⁹⁶ Farklı tanımları bulunan intiharın E. Durkheim tarafından yapılan tanımı Suat'ın yaşamına da yakın bulunmaktadır: "İntihar, bir insanın, doğuracağı sonucu bilerek olumlu ya da olumsuz bir eylemle doğrudan doğruya veya araçlı olarak kendi kendini ölüme sürüklemesidir."⁹⁷ Suat'ın intihara gitmesi de belirli süreçlerden geçer; geride kalanlar üzerinde sonuçlar da doğurur. Nuran'ı korkutur. Bu nedenle Mümtaz'la düşündüğü evlilikten vazgeçer.

Romanda yardımcı kahramanlar arasında yer alan Adile Hanım, unutulmuş olmaktan korkar: “Adile Hanım’ın sesi, unutulmuş olmanın korkuları içinde silkin-di, (...)”⁹⁸ Çağın kendisi de korku yaratır. “(...) içimizdeki ruh darlığı ve dışımızdaki sefalet, insanı bir malzeme gibi kullanmak itiyadımız ve bunun doğurduğu korku.”⁹⁹ Nuran’ın kocası Fahir, birlikte olduğu hayat kadını Emma’nın dişlerinden korkar: “Emma’nın dişleri Fahir’i İstanbul’a dönüşünden beri korkutmuştu.”¹⁰⁰ Yapıtta İhsan’ın hastalığı dışında genel olarak hastalık korkusu da mevcuttur. Bulaşıcı hastalıklar korku yayar. Sabih Bey bu korkuyu “Bizim taraflardaki boğmacadan korkuyoruz”¹⁰¹ sözleriyle açıklar. Nuran’ın kızı olan Fatma’nın korkuları da yapıtta kendine yer bulur. “(...) babasının kendilerini bıraktığı günden beri insanlara karşı emniyetsizlik, kendisine ait her şeyi kaybetmek korkusu tabii hal olmuştu.”¹⁰² Çocuklardaki “en büyük korku ise terk edilme korkusudur.”¹⁰³ Bu nedenle Fatma annesinin ikinci evliliğine karşı çıkar. Romanda isimleri verilmeyen kahramanlar bile korkuyu yaşarlar. Mümtaz’ın gittiği birahane de bir kadın ve adam tartışılır: “-Olmaz, anlıyor musun? Olmaz, korkuyorum, bunu yapamam...”¹⁰⁴ *Huzur*’da güvercinlerin ve bir kedinin korkusuna da yer verilir. Mümtaz’ın yem verdiği güvercin korkar: “Yalnız bir tanesi geçerken, belki de insanla bu kadar yakından karşılaşmanın korkusu içinde şaşırılmış, adeta alnını sıyırmıştı.”¹⁰⁵ Kedi de korkar: “Komşu kapının eşiğine sığınmış bir kedi yavrusu, insan tecrübesini henüz geçirmemiş hayvanların ani korkusu ile birdenbire adımlarının hemen ucundan geriledi ve üzerine atılacakmış gibi pufladı.”¹⁰⁶ Bu son alıntılarda da görüldüğü gibi hayvanlar da *Huzur*’da huzursuzluğun göstergesi olan korkunun bir parçasına dönüşmüştür.

Sonuç

XX. yüzyılın başlarında Franz Kafka, James Joyce gibi yazarlarla başlayan modernist roman, gerçekleşen teknolojik devrimle; Freud, Bergson, Einstein gibi bilim adamı ve düşünürlerin etkisiyle ortaya çıkan modern insanın psikolojik dünyasını yansıtır. Bu dünyaya yakından baktığımızda karşımıza içinde yaşadığı topluma yabancılaşan, zayıf ve güçsüz bireyler çıkmaktadır. Daha çok kendi iç dünyalarında yaşayan bu güçsüz kahramanlar bilinçaltıları, alkole olan bağımlılıkları, rüyaları, yalnızlıkları, cinsel yaşamları ve korku gibi özellikleriyle önceki dönemlerin güçlü, hakkını alan roman kişilerinden uzaklaşırlar.

Türk edebiyatında modernist roman Batı’dan daha geç olmak üzere 1940’ların başında ilk belirtilerini gösterir. Kemal Bilbaşar ve Abdülhak Şinasi Hisar’ın romanları gelenekçi-gerçekçi romandan modernist romana geçişin habercileri durumundadır. Bu yazarlardan bir iki yıl sonra romanlarıyla sahneye çıkan Ahmet Hamdi Tanpınar’ın önde gelen yapıtlarından olan *Huzur*, Türk romanında modernist romanların ilk ciddi örneğidir. Çünkü, Tanpınar başta korku olmak üzere, düş, yabancılaşma, alkol, çocukluğa dönüş gibi unsurları yapıtında bilinç akışı tekniğinden de yararlanarak vermesini bilmiştir.

Huzur’da başat kişilerin korkuları romanın kurmaca dünyasına uygun olarak verilirken öte yandan da bir genel bir korku olan savaş korkusu da temalaştırılır. Korku kavramının çift başlı olması da onun hem Freud hem de Jung’un Psikanalitik düşüncelerine göre okunmasını sağlamıştır. Mümtaz’la Nuran küçük yaşlarında

yaşadıkları olayların etkisiyle korku sahibi olurlar ve kendileriyle birlikte korkularını da büyütürler. Bu korkuları da hayatlarının akışını belirler. Ne Mümtaz ne de Nuran yaşadıkları hayatı korkularının dışında düşünemezler. Bu nedenle de yaşam mücadelesinde başarısız olurlar. Mümtaz'ın kitabı yarım kalır. Nuran kızının mutlu olması için çok çırpınır; fakat bunu başaramaz. Suat'ın intihar etmesi nedeniyle Mümtaz'la Nuran'ın evlilikleri de gerçekleşmez. Yapıtta ele alınan II. Dünya Savaşı korkusu da kahramanların serbest düşünmesine engel olur. Doğacak olan bir savaşın vermiş olduğu ürperti ve kaygıyla yaşarlar.

Dipnotlar

- 1 1944-1945 yılları arasında Ülkü dergisinde tefrika edilen yapıt, kitap olarak ise 1975'te Dergâh Yayınları'na basılır.
- 2 Şükran Kurdakul, (1987). *Çağdaş Türk Edebiyatı-II Cumhuriyet Dönemi (1923-1950)*. İstanbul: Broy Yayınları.1987, s. 457.
- 3 a.g.e., s. 457.
- 4 Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-I*. İstanbul: İletişim Yayınları.2001, 269.
- 5 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 144.
- 6 İnci Enginün, Zeynep Kerman, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Baş Başa*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007, 311.
- 7 Ecem Kıran da Tanpınar'daki korkuya dikkat çeker: "Huzursuzluk hissi ve bölünmüşlük Tanpınar'ın hem hayatını hem de eserlerini ele geçirmiş gibidir. Tanpınar Batı'lı kaynaklardan beslenmiş, Fransız yazarları ustası kabul etmiştir fakat eserlerinin hiçbir zaman öykündüğü yazarları kadar iyi olamayacağı korkusu da peşini bırakmamıştır." (Kıran 2016: 4).
- 8 Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2006, 317.
- 9 a.g.e., s. 317.
- 10 *Huzur*'un otobiyografik roman olup olmaması konusunda Sevim Kantarcıoğlu ilginç bir tespit bulur: "*Huzur* otobiyografik bir roman olduğu halde, otobiyografik değildir, çünkü eserin bütünlüğünü, içindeki mantık dokusuna zarar vermeksizin, yazarın dünya görüşünü ve sosyal gerçeğini bir bütün içinde sunabilen hayal gücü sağlamaktadır."(Kantarcıoğlu 2008: 394). Burada belirtilen düşüncelere karşın *Huzur*'da otobiyografik özellikler ağır basmaktadır.
- 11 Mehmet Törenek, *Başka Hayatlar Peşinde*, Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık, 2006, s. 121.
- 12 Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990, s. 277.
- 13 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 29.
- 14 a.g.e., ss. 29-30.
- 15 a.g.e., s. 32.
- 16 a.g.e., s. 32.
- 17 a.g.e., s. 32.
- 18 Bkz. s. 45.
- 19 a.g.e., s. 25.
- 20 Sigmund Freud, *Psikanaliz ve Uygulama*, (Çev. Muammer Sencer), İstanbul: Say Yayınları, 1995, 165.
- 21 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 25.
- 22 Sigmund Freud, *Psikanaliz ve Uygulama*, (Çev. Muammer Sencer), İstanbul: Say Yayınları, 1995, s. 183.
- 23 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 186.
- 24 a.g.e., s. 217.
- 25 a.g.e., ss. 217-218.
- 26 Tanpınar kitabın başka sayfalarında da benzer örnekler verir. Bkz. s. 177.
- 27 a.g.e., s. 234.
- 28 a.g.e., s. 234.
- 29 a.g.e., s. 222.
- 30 a.g.e., s. 222.
- 31 a.g.e., s. 222.
- 32 a.g.e., s. 121.
- 33 a.g.e., s. 154.
- 34 a.g.e., s. 128.
- 35 a.g.e., s. 285.
- 36 a.g.e., s. 346.

- 37 Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990, s. 277.
- 38 Jung ise Mümtaz'ın aşkta yaşadığı korkularını farklı nedenlerle açıklar. Mümtaz romanda bir aydın olarak karşımıza çıkar. Aydınların yaşadığı aşkı ve korkuyu ele alan Jung "Aydın bir tipi ele alın; âşık olmaktan ödü patlar; size kalsa, korkulan yersizdir, oysa haklıdır o; çünkü sevdalanmak çılgnlıklar yapmasına yol açabilir" (Jung, 1996: 89) diyerek aydınların yaşadığı aşk korkusunun nedenini de ortaya koysa da Mümtaz'daki korkunun temeli çocukluk yıllarına dayanır.
- 39 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 29.
- 40 a.g.e., s. 382.
- 41 a.g.e., s. 345.
- 42 a.g.e., s. 301.
- 43 a.g.e., s. 296.
- 44 a.g.e., s. 315.
- 45 a.g.e., s. 315.
- 46 a.g.e., s. 410.
- 47 a.g.e., s. 410.
- 48 a.g.e., s. 411.
- 49 a.g.e., s. 64.
- 50 a.g.e., s. 11-12.
- 51 a.g.e., s. 50.
- 52 Bkz. Yıldız Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, ss. 35-37.
- 53 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 50.
- 54 Bkz.,69.
- 55 a.g.e., s. 137.
- 56 a.g.e., s. 137.
- 57 a.g.e., s. 50.
- 58 a.g.e., s. 134.
- 59 a.g.e., s. 134.
- 60 Bkz., 82.
- 61 Bkz., 129.
- 62 Bkz., 241.
- 63 a.g.e., s. 148.
- 64 a.g.e., s. 148.
- 65 a.g.e., s. 116.
- 66 a.g.e., s. 148.
- 67 a.g.e., s. 116.
- 68 a.g.e., s. 92.
- 69 Gisela Preuschoff, *Çocukların İçindeki Korkular*. (Çev. Özkan Schulze), İstanbul: Beyaz Yayınları, 1998, s. 27
- 70 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 122.
- 71 a.g.e., s. 148.
- 72 a.g.e., s. 231.
- 73 a.g.e., s. 298.
- 74 a.g.e., s. 336.
- 75 Christophe Andre, *Korkunun Psikolojisi*, (Çev. İ. Yerguz) İstanbul: Say Yayınları, 2016, s. 21.
- 76 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 337.
- 77 a.g.e., s. 347.
- 78 a.g.e., s. 136.
- 79 a.g.e., s. 146.
- 80 Christophe Andre, *Korkunun Psikolojisi*, (Çev. İ. Yerguz) İstanbul: Say Yayınları, 2016, s. 21.
- 81 Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998, s. 176.
- 82 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. s. 33.
- 83 a.g.e., s. 19.
- 84 a.g.e., s. 19.
- 85 a.g.e., s. 57.
- 86 a.g.e., s. 369.
- 87 a.g.e., s. 100.
- 88 a.g.e., s. 100.
- 89 a.g.e., s. 100.
- 90 a.g.e., s. 412.
- 91 a.g.e., s. 101.
- 92 a.g.e., s. 11.

93 a.g.e., s. 367.

94 a.g.e., s. 376.

95 a.g.e., s. 309.

96 Suat'ın intihar etmesinin birden çok nedeni bulunmaktadır: Başta gelen nedenlerden biri inançsız olmasıdır. İhsan'la giriştikleri bir tartışmada Suat inançsız olduğunu söylemeden önce Tanrı'ya karşı tepkisini (...) Bir tanesinin hayatını yirmi dört saat yaşa! Pek bedbahtına gitmene lüzum yok. Sen ki yarattıcısın, bilmemen, anlamaman kabil olmaz. Onun için herhangi birinin derisine gir. Ve kendi yalanını bir an bizimle beraber yaşa; bizim gibi yaşa. Yirmi dört saat bu bataklıkta küçük susuzlukların kurbağası ol!" (s. 311) sözleriyle ortaya koyar. İhsan Suat'ın bu ifadelerinden yola çıkarak şöyle der: "İyi ama, bütün bunları ancak inanan söyleyebilir. Sen pekala inanıyorsun!.. Hem hepimizden fazla!" (s. 311). Suat İhsan'a daha da sert bir cevap verir: "-Hayır, inanmıyorum. Yalnız hakikaten inananın kafasıyla düşünüyorum. Başını salladı ve hiçbir zaman inanmayacağım da. Ben yerde romantizmadan ölmeği tercih ederim." (s. 311). Suat'ın bu düşünceleri zaman zaman İhsan'la yaptığı tartışmalara katılan Nuran ve Mümtaz tarafından da ciddiye alınmaz. Fakat Suat kararlı duruşunu sonraki gelen sayfada da "Fakat benim için hakikat budur. Anlıyor musunuz? Benim için Allah ölmüştür. Ben hürriyetimi tadıyorum. Ben Allah'ı kendimde öldürdüm" (s. 311) vurgusuyla sürdürür. Artık onların yanında kalmanın gereksizliğini düşünen Suat, gecenin geç saatleri olmasına karşın onlardan ayrılır. Görüldüğü gibi Suat içinde yaşadığı topluma yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşmada her ne kadar Suat'ın psikolojik özellikleri ve çektiği hastalık etkili olsa da toplumun farklılıkları yok sayması geleneği de bir başka nedendir. Çünkü yukarıda geçen alıntılarda da görüldüğü gibi Suat inançsız olduğunu söylemesine karşın İhsan, Suat'ın bu özelliğini kabullenmek istemez. Zorlamayla onun ateist olmadığını kanıtlamaya çalışır. Diğer kahramanlar da yaptıkları davranışlar bakımından İhsan gibi hareket ederler. Suat da inançsızlığını vurgulamak için daha sert konuşmak zorunda kalır. Özetle bu tutumuyla Suat, egemen anlayışa meydan okur. Bu özelliği de toplumla çatışmasına neden olur. Suat'ın intihara gitmesinde bir başka neden de sevdiği kadın olan Nuran'a kavuşamamasıdır. Öte yandan da hastadır. Tüm bu sıkıntıları, acıları yaşarken ölüm onun için bir kurtuluşur. Çünkü "(...) egonun artık incinmeyeceği mutlu, hareketsiz duruma dönüşür ölüm." (Eagleton, 2004, s. 199). Suat intihar ederek aslında diğer insanları acıya, şaşkınlığa, ürpermeye ve korkuya yönlendirirken kendisi beğenmediği hayattan da kurtulmuş oluyordu.

97 Nurettin Şazi Kösemihal, *Durkheim Sosyolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1968, s. 80.

98 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 86.

99 a.g.e., s. 102.

100 a.g.e., ss. 104-105.

101 a.g.e., s. 114.

102 a.g.e., s. 171.

103 Gisela Preuschoff, *Çocukların İçindeki Korkular*. (Çev. Ö. Schulze), İstanbul: Beyaz Yayınları, 1998, s. 66.

104 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Ankara: Dergâh Yayınları, 2017, s. 141.

105 a.g.e., s. 49.

106 a.g.e., s. 381.

KAYNAKÇA

Andre, C. (2016). *Korkunun Psikolojisi*, (Çev. İ. Yerguz), İstanbul: Say Yayınları.

Cüceloğlu, D. (1990). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eagleton, T. (2004). *Edebiyat Kuramına Giriş*. (Çev. T. Birkan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ecevit, Y. (2009). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Enginün, İ. – Kerman, Z. (2007). *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Baş Başa*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Freud, S. (1995). *Psikanaliz ve Uygulama*. (Çev. M. Sencer), İstanbul: Say Yayınları.

Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Jung, C. G. (1996). *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi*. (Çev. E. Büyükinâl), Ankara: Say Yayınları.

Kaplan, M. (2006). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kantarcıoğlu, S. (2008). *Yakınçağ Tarihimizde Roman*, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Kıran, E. (2016). "Modernleşme ve Modernizm Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Okuma: Tanpınar ve Benjamin", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kösemihal, K., Ş. (1968). *Durkheim Sosyolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kurdakul, Ş. (1987). *Çağdaş Türk Edebiyatı-II Cumhuriyet Dönemi (1923-1950)*. İstanbul: Broy Yayınları.

Moran, B. (2011). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-I*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Preuschoff, G. (1998). *Çocukların İçindeki Korkular*. (Çev. Ö. Schulze), İstanbul: Beyaz Yayınları.

Tanpınar, A., H. (2017). *Huzur*. Ankara: Dergâh Yayınları, 28. baskı.

Törenek, M. (2006). *Başka Hayatlar Peşinde*, Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.

